

Jože Faganel

OZIRANJE V PREŽIVETI ČAS

OB SEDEMESELETNICI AKADEMIKA PROF. DR. FRANCETA BERNIKA

Živimo v časih, ko nas čas navadno tako priganja, da si sami ne vzamemo niti toliko časa, da bi se na poti, po kateri drvimo v brezčasnost, ozrli nazaj. Za to navadno poskrbijo drugi. Ti javnost opozorijo na pomemben časovni mejnik pomembnih ljudi in poskrbijo, da se поблиže pozanima o njihovem delu, pomenu in njihovih načrtih, pa tudi, da se seznanimo z njihovim pogledom na čas in dogajanja v njem.

Akademik profesor dr. France Bernik se je minulega 13. maja znašel ob svojem 70-letnem življenjskem mejniku, ki pomeni dobro priložnost, da si njegovo ustvarjalnost temeljiteje predočimo in v praznični vznosenosti skušamo zarisati jubilatovo vlogo in pomen za naš čas.

— — —

Dr. Bernik je univerzitetni profesor, znanstvenik, urednik in akademik. Deluje na področju humanistične discipline – literarne vede, natančneje slovenske literarne zgodovine.

Petdeset let ustvarja zgolj na tem strokovnem področju, a je kljub temu njegovo delo tako vsestransko, da nas vznemirjajo podobne zadrege kot pri predstavitvi osebnosti, ki naj bi se spoznale na vse in naj bi bile ustvarjalne na vseh področjih. Toda Bernik je dosegel vse, doma in v svetu, zgolj kot slovenski literarni zgodovinar. Pri tem pa sodi med peščico slovenskih elitnih znanstvenikov, ki niso ambasadorji Slovenije v znanosti samo v očeh slovenske države, ampak so med redkimi izbranci tako prestižnih ustanov, kot je Evropska akademija znanosti in umetnosti, ki ga je izbrala za svojega člana.

I.

Profesorska kariera dr. Bernika ni bila premočrna.

Po diplomu na ljubljanski slavistiki ga je znameniti prešernoslovec Anton Slodnjak zadržal kot svojega asistenta na fakulteti. Toda po šestih letih so v eni od političnih čistk odstranili z univerze Slodnjaka. In moral je oditi tudi njegov asistent, ne še do kraja uveljavljen, ne še habilitiran. Kruto življenjsko preizkušnjo – brezpo-

selnost – v letih, ko si je ustvaril družino, je akademik Bernik izkoristil, da se je strokovno izkazal. Uspešno je obranil doktorsko disertacijo o Simonu Jenku in raziskoval. Šele konec 70. let se je krivična odstranitev z univerze formalno poravnala, postal je nazivni redni profesor za slovensko književnost. Kljub temu da je sodeloval na ljubljanski filozofski fakulteti predvsem kot zunanji predavatelj, čeprav pogosto in nepogrešljivo na strokovnih srečanjih in pri podiplomskem študiju, pa je kot »ljubljski univerzitetni profesor« na rednih gostovanjih po evropskih univerzah prav on ustvarjal ugled ljubljanske slavistike in uveljavljal slovensko literaturo. Zato je profesorska kariera dr. Bernika predvsem mednarodna. Ta predavateljska dejavnost mu je odprla vrata mednarodnih znanstvenih revij za znanstvene prispevke in uglednih znanstvenih založb, zlasti v Nemčiji, za izdajanje knjig o slovenski književnosti.

II.

Raziskovalni interes dr. Bernika znanstvenika se ne omejuje na neko ozko elitno temo, ampak ga privlači, če mislimo na literarne vrste, in poezija in proza in dramatika. Tudi literarnih ustvarjalcev, ki jih je raziskoval, je cela vrsta. Njegova bibliografija sega v raznotera obdobja slovenske književnosti, tudi novejša. Vendarle je izmed njih mogoče izdvojiti zlasti dvoje obdobji: slovenski realizem in slovensko moderno. Mogoče je izpostaviti tudi nekaj ustvarjalskih vrhov: Simon Jenko, Fran Levce, Janko Kersnik . . . in zlasti Ivan Cankar, v novejšem času tudi Fran Eller.

Toda raziskovalna polstoletna vnema dr. Bernika ni prinesla sadov samo v vsebinskih izsledkih, ampak pomeni tudi metodološko novost. Na začetku svojih znanstvenih kreacij je, zlasti očitno pri proučevanju lirike Simona Jenka, uveljavil novo interpretativno metodo. Temeljila je na raziskovanju samih literarnih del, manj pa zgodovinskih, socioloških, idejnih in drugih zunajliterarnih okoliščin. S tem je iztrgal slovensko tradicionalno literarno znanost iz uklenjenosti v literarno **zgodovino** in jo usmeril proti znanosti o literarni umetnini. Bil je med prvimi, če ne prvi, ki je že konec 50. let uveljavil sodoben pristop, čeprav so bili drugi za njim glasnejši pri poudarjanju metodološkega preloma s tradicionalno znanostjo. Drugi metodološki premik pa pomeni oplemenitenje interpretativne metode z literarno primerjalno razsežnostjo. Poleg okoliščin, ki so dr. Bernika na zunaj usmerjale v primerjalnoliterarni kontekst – mislim na gostovalne predavateljske turnee po evropskih univerzah – je tudi raziskovanje slovenske moderne v Bernikovi znanstveni delavnici sililo sloveniste k soočanju slovenske literature z evropskimi tokovi, ustvarjalci, temami ali prijemi. Tako se je tradicionalna napetost med literarnimi zgodovinarji, slovenisti in komparativisti sproščala – prav po zaslugi metodološkega premika, ki ga je dr. Bernik nekompaktivist uveljavil kot raziskovalni standard tudi za študij slovenske književnosti. Vrhunec dosežkov na tem področju predstavljata kar dve znanstveni knjigi, ki sta nedavno izšli v Nemčiji: *Slovenska književnost v evropskem kontekstu* predlani in *Ivan Cankar – slovenski pisatelj evropskega simbolizma* letos, oboje v Nemčiji.

III.

Glede uredništva pa zagotovo drži naslednja ugotovitev: Dr. France Bernik je med literarnimi zgodovinarji urednik z najširšim opusom. Bodimo kar sproščeni in recimo: z nepredstavljivo množino pomembnih del.

Tudi na uredniškem področju je bil predvsem raziskovalec slovenske literature.

Uresničeval je svoje strokovno prepričanje, kaj potrebuje slovenski kulturni prostor in kaj slovenska literarnovedna znanost. Svoja uredniška snovanja je udeležal zlasti na naslednjih treh področjih: znanstvene monografije še ne raziskanih področij, znanstvenokritične izdaje slovenskih literarnih klasikov, znanstvenokritične izdaje literarno zgodovinskih virov.

Prvo priložnost za razvoj svojih izrednih uredniških sposobnosti je dobil v Slovenski matici, kjer je deloval od 1961–1972. Dosegel je, da je izšla zajetna monografska obdelava najnovejše slovenske literature v dveh knjigah; literarne ustvarjalnosti, do katere so tradicionalisti še vzdrževali potrebno distanco, ki naj bi kasneje zagotavljala znanstveno nepristranost. Matica je bila med Bernikovim uredništvom med drugim tudi najuglednejša znanstvena založba za slovenske nacionalne vede.

Sledi novo uredniško poglavje, tokrat pod okriljem Državne založbe Slovenije: *Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev*. Kar precej časa je trajalo delo pri posameznih projektih (Simon Jenko 1964–1965, 7 knjig Ivana Cankarja, zadnja knjiga Janka Kersnika 1984), vse pod trdno roko komparativista Antona Ocvirka, dokler ni sam prevzel glavnega uredništva. Zdaj je že dolga leta, od leta 1981, usoda »slovenskih klasikov« v rokah dr. Bernika. Tudi v to zbirko so se po njegovi zaslugi uvrstila imena, ki niso bila pri varuhih idejne čistosti nikoli zaželeni: Anton Vodnik, Stanko Majcen, Edvard Kocbek... Zbrana dela seveda prinašajo poleg tiskanih besedil še avtorjeve rokopise in korespondenco, vse opremljeno z izčrpnimi opombami, zato obseg oz. število knjig za posameznega avtorja ni znamenje njegove pomembnosti. Tako dobi literarni znanstvenik gradivo tako rekoč na krožniku. Razumljivo je, da urednik Bernik zato ne kloni pred štedljivimi zamisli o »izbranih delih«.

Tretje uredniško področje dr. Bernika pa zapolnjuje pravzaprav najbolj kričeče raziskovalne potrebe: znanstvenokritične izdaje slovenskih literarnozgodovinskih virov. To uredniško delo je uresničeval že na SAZU, kjer se je zaposlil na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede leta 1972. Zbirka, ki jo soureja dr. Bernik, ima naslov *Korespondence pomembnih Slovencev*, za katero je najprej pripravil Levčeva pisma v treh knjigah, nato pa uredil s sodelavci celo vrsto korespondenc: od Trubarja do Frana Ramovša; prav zdaj čakajo na potrditev Predsedstva SAZU Pisma slovenskih protestantov, že pripravljena za tisk v dvojezični izdaji. Souredil je tudi znamenito Znanstvenokritično izdajo Brižinskih spomenikov 1992. leta, pri kateri je sodeloval od začetnih zamisli leta 1968 dalje.

Dr. Bernik znanstvenik je torej s svojim uredniškim opusom omogočil znanstvenoraziskovalno delo celim generacijam domačih in tujih raziskovalcev.

IV.

In končno prof. dr. Bernik – akademik. Drugačna kot profesorska kariera dr. Bernika je njegova prehojena pot na najvišji slovenski znanstveni in umetnostni ustanovi – Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Poteka v neprekinjenem in strmem vzponu: Leta 1983 je bil izvoljen za dopisnega člana, že ob svoji 60-letnici, leta 1987, pa za rednega. Deloval je na področju akademijinega II. razreda, t.j. razreda za filološke in literarne vede. Po enem letu je prevzel odgovorno tajništvo razreda, kar pomeni sodelovanje pri vodenju akademije in bil dolga leta najbolj zavzet delavec pri akademijskih nalogah med akademiki humanisti.

Za rojstni dan 1992., no čisto natančno – naslednji dan, je prvič postal predsed-

nik SAZU in bil nedavno izvoljen v 2. mandat. Odprla se mu je pot v Evropsko akademijo znanosti in umetnosti, kjer je zdaj *Legatus Sloveniae*.

Naloge in cilji, ki si jih predsednik Bernik zastavlja v akademiji, zdaj segajo ne samo na področje znanosti in kulture, ampak tudi širše: zavzema se za obnovo vrednot in odkrivanje ter uveljavljanje delno pozabljene evropske identitete slovenskega naroda. Upa si na glas govoriti o pomembnosti krščanskega izročila, o moralni krizi po polstoletnem totalitarnem češčenju človekove materialnosti, ki je povzročila v ljudeh neodpornost za zahodnjaško potrošništvo, in vztraja pri nujni moralni prenovi slovenskega naroda.

Si s tem morda nalaga kot predsednik Akademije tudi politične naloge? Če pojmujeemo politiko kot uveljavljanje osebnih in skupinskih interesov pri dnevni politiki, je odgovor zanesljivo negativen. Če pa menimo, da mora biti politika, tudi slovenska, nenehna dolgoročna skrb za usodo svojega naroda v prihodnjih stoletjih, potem ne sme nihče zanemariti odgovornosti za novo kulturno, нравno in duhovno podobo Slovencev v svoji lastni državi; tudi najvišji predstavniki najpomembnejše slovenske znanstvene in umetnostne ustanove ne.

Želeli bi si samo, da predsedniku dr. Berniku ne bi pri tem zmanjkalo neutrudnih ustvarjalnih sodelavcev na tem področju med svojimi kolegi akademiki. To naj mu bo vezilo ob dopoljenih sedemdesetih letih.

— — —

Je pač tako: če si v teh časih vendarle vzameš čas, da se ozreš v preživetih časih, tedaj si za čas, ki ti je še usojen, spet naložiš novih obveznosti, novih nalog — tudi za jubilejno voščilo. Ustvarjalnih 70 let akademika Bernika nam narekuje, da bo to veljalo tudi zanj.

Ustvarjalnih 70 let akademika dr. Bernika pa govori še o nečem. Govori o tem, kako si velike osebnosti le z zvestim izpolnjevanjem nalog, v nekem drugem besednjaku zgolj »z zvestim služenjem«, edinole lahko kupijo svoj delež nesmrtnosti.